

Басиста І. В.

СТЯГНЕННЯ З ОБВИНУВАЧЕНОГО (ЗАСУДЖЕНОГО) СУДОВОГО ЗБОРУ ПРИ ВИРІШЕННІ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В УХВАЛЕНОМУ ОБВИНУВАЛЬНОМУ ВИРОКУ

На сьогодні існують різні правові позиції щодо застосування норм закону в частині стягнення з обвинуваченого (засудженого) судового збору при вирішенні цивільного позову в ухваленому обвинувальному вирокі. Нагальними для практиків та теоретиків залишаються питання на киталт вичерпності переліку видів процесуальних та судових витрат, визначених у ст. 118 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України); урегульованості кримінальним процесуальним законом України питання розподілу процесуальних та судових витрат у кримінальному провадженні; імперативності положень Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) при вирішенні цивільного позову в межах кримінального провадження тощо.

З огляду на такий стан речей автор цієї публікації поставила за мету спробувати на основі наявної емпірики, публікацій, дискусій та власного підходу висловити обґрунтовані судження у вигляді відповідей на задекларовані вище питання.

У процесі дослідження висловлено авторське бачення щодо означеної наукової дискусії, зокрема, доведено, що в обвинувальному вирокі, у тому числі при вирішенні цивільного позову в ухваленому обвинувальному вирокі, потрібно чітко розмежовувати процесуальні витрати та судові витрати, а також усі процедурні питання щодо їхніх розмірів, порядку їх сплати, зменшення розміру або звільнення від сплати тощо, на підставі положень КПК України (щодо процесуальних витрат) та на підставі ЦПК України (щодо судових витрат). Під час стягнення процесуальних витрат суд повинен керуватися виключно кримінальним процесуальним законодавством. Є вичерпний перелік видів процесуальних витрат, визначених у ст. 118 КПК України.

Щодо урегульованості кримінальним процесуальним законом України питання розподілу процесуальних та судових витрат у кримінальному провадженні констатовано, що КПК України врегульовано питання розподілу процесуальних витрат у кримінальному провадженні. Проте питання щодо розподілу судових витрат не врегульовано і не повинно бути врегульовано у КПК України.

Отже, в результаті комплексного аналізу норм КПК України, ЦПК України тощо зроблено висновок, що якщо в цивільному позові обґрунтовано йде мова про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення будь-якого кримінального правопорушення, незалежно від об'єкта посягання, то такий цивільний позивач (як і цивільний відповідач) підлягають звільненню від сплати судового збору. Особа не звільняється від сплати судового збору у разі пред'явлення цивільного позову про відшкодування моральної шкоди. Останню тезу, яка впливає з чинних законодавчих положень, піддано критиці.

Ключові слова: кримінальне провадження, цивільний позов, процесуальні витрати, судові витрати, матеріальні збитки, моральна шкода, судовий збір, обвинувальний вирок.

Серед практиків та й теоретиків дискусійним залишається таке питання: чи є вичерпним перелік видів процесуальних та судових витрат, визначених у ст. 118 КПК України?

Варто зазначити, що в юридичній літературі поняття процесуальних витрат науковці трактують по-різному. Як на мене, в переважній більшості сутнісною спільною ознакою таких авторських підходів є те, що це витрати на кримінальне провадження [1, с. 157; 2, с. 211].

У 2017 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка захищено доволі

вдале, на мою думку, дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Процесуальні витрати у кримінальному провадженні України», в якому, серед іншого, сформульовано авторське визначення процесуальних витрат як передбачених кримінально-процесуальним законодавством витрат, пов'язаних із здійсненням кримінального провадження, які понесені органами досудового розслідування, прокуратури і суду та іншими учасниками кримінального провадження, які мають бути відшкодовані за рахунок коштів

державного бюджету або стягнуті з осіб, визнаних винуватими у вчиненні кримінального правопорушення [3, с. 11].

Звісно, до деяких ознак цього визначення можна поставитися критично та не погодитися з ними, зокрема, коло державних органів на основі наявних доповнень до чинного КПК слід розширити тощо, проте виваженим і правильним є загалом сам концептуальний підхід дисертантки.

Варто зазначити, що КПК 1960 року унормував у ст. 91 судові витрати [4], а не процесуальні витрати, як це є на сьогодні у главі 8 чинного КПК України [5]. Хоча сутнісне наповнення обох статей означених КПК є схожим.

Як на мене, сучасне формулювання «процесуальні витрати» є більш правильним і раціональним у рамках наявного правового поля та дає змогу чітко розмежувати процесуальні витрати в кримінальному процесі та судові витрати в цивільному процесі. У будь-якому разі процесуальні витрати – це витрати на кримінальне провадження, вони виникають під час діяльності, спрямованої на розкриття, розслідування кримінального правопорушення.

Вважаю, що перелік видів процесуальних витрат, визначених у ст. 118 КПК України, є вичерпним, зокрема це витрати на правову допомогу; витрати, пов'язані з прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження; витрати, пов'язані із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів; витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів [5].

Які суми на сьогодні варто вважати судовими витратами? Відповідь на це запитання міститься у статтях ЦПК України, зокрема у ч. 1 ст. 133 ЦПК України унормовано, що судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справи [6]. У ч. 2 цієї ж статті ЦПК України передбачено, що розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом. Тобто це законодавче положення має відсилочний характер (докладніше цей нюанс буде висвітлено під час розгляду третього блоку проблематики, що задекларована в анотації до цієї публікації). Судовий збір належить до судових витрат, унормованих у ч. 1 ст. 133 ЦПК України, але не належить до процесуальних витрат, вичерпний перелік яких унормовано у ст. 118 КПК України. Питання, що стосуються розміру судового збору, порядку його сплати, повернення і звільнення від сплати, не охоплюються і не повинні охоплюватися нормами КПК України.

На мою думку, в судовому рішенні, зокрема в обвинувальному вирокі, у тому числі при вирішенні цивільного позову в ухваленому обвинувальному вирокі, потрібно чітко розмежовувати процесуальні витрати та судові витрати, а також усі процедурні питання щодо їхніх розмірів, порядку їх сплати, зменшення розміру або звільнення від сплати тощо, на підставі положень КПК України (щодо процесуальних витрат) та на підставі ЦПК України (щодо судових витрат).

Враховуючи все викладене вище, а також той факт, що стягнення процесуальних витрат у кримінальному провадженні не є цивільно-правовим заходом, оскільки таке стягнення відбувається не за договором чи цивільно-правовими зобов'язаннями тощо, а часто навіть у супереччю бажанню обвинуваченого (засудженого), то при такому стягненні процесуальних витрат суд повинен керуватися кримінальним процесуальним законодавством, а не цивільним чи цивільним процесуальним законодавством. У цьому, зокрема, виявляється характер кримінальних процесуальних відносин як одного з видів владних відносин [7, с. 209].

Другим дискусійним питанням варто означити таке: чи є підстави стверджувати, що Кримінальним процесуальним законом України не врегульовано питання розподілу процесуальних та судових витрат у кримінальному провадженні?

У чинному КПК України глава 8 присвячена процесуальним витратам, зокрема це статті 118–126 КПК, у яких унормовано види процесуальних витрат; зменшення розміру процесуальних витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення процесуальних витрат; витрати на правову допомогу; витрати, пов'язані з прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження; витрати, пов'язані із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів; витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів; розподіл процесуальних витрат; визначення розміру процесуальних витрат; рішення щодо процесуальних витрат [5].

Відповідно до ст. 124 КПК України у разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь потерпілого всі здійснені ним документально підтверджені процесуальні витрати. Якщо обвинувачений не має достатньо коштів для відшкодування зазначених витрат, вони компенсуються потерпілому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом для компенсації шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

У разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь держави документально підтверджені витрати на залучення експерта.

Якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не приймаючи рішення про новий судовий розгляд, змінить судові рішення або ухвалить нове, він відповідно змінює розподіл процесуальних витрат [5].

Враховуючи викладене вище, вважаю, що КПК України врегульовано питання розподілу процесуальних витрат у кримінальному провадженні. Є певні законодавчі прогалини в царині компенсації потерпілому процесуальних витрат за рахунок Державного бюджету України, які більш прискіпливо буде розглянуто далі по тексту. Однак питання щодо розподілу судових витрат не врегульовано і не повинно бути врегульовано у КПК України, що також логічно випливає з моєї відповіді на перше запитання.

Третім комплексним питанням, що на сьогодні залишається без відповіді, є таке: чи має бути стягнуто з обвинуваченого (засудженого) судовий збір на користь держави на підставі ЦПК України при вирішенні цивільного позову в межах кримінального провадження?

В. Т. Нор справедливо констатує, що чинний КПК України передбачає такі способи відшкодування шкоди, як пред'явлення цивільного позову, добровільне відшкодування (усунення), застосування кримінальної процесуальної реституції, компенсація потерпілому завданої кримінальним правопорушенням шкоди за рахунок Державного бюджету України [8, с. 33].

Свою чергою, у юридичній літературі поширена наукова позиція, суть якої полягає в тому, що відшкодування потерпілому завданої кримінальним правопорушенням шкоди за рахунок Державного бюджету є окремим способом відшкодування шкоди. Також правильно вказано, що цивільне законодавство (статті 1177 і 1207 ЦК України) певною мірою конкретизує згадані положення. Зокрема, закріплено, що шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину, відшкодовується потерпілому державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною. Умови та порядок відшкодування державою шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, визначаються законом.

Однак слід зауважити, що такий закон ще не ухвалено. Вбачається, що закріплення на рівні законодавства порядку відшкодування шкоди за рахунок Державного бюджету є вимогою сьогодення, оскільки це конституційний обов'язок держави

щодо захисту прав та законних інтересів громадян, які потерпіли від злочинних посягань та наділені правом на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням [9, с. 18–19].

Також корифей кримінальної процесуальної науки академік Василь Тимофійович Нор неодноразово зазначав, що одним із способів відшкодування шкоди, який передбачений КПК України, є пред'явлення цивільного позову [8, с. 33].

Відповідно до ч. 1 ст. 128 КПК України особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [5].

Законодавець чітко вказує в частинах 4–5 цієї статті КПК України, що форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються в порядку цивільного судочинства.

Цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими КПК України. Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, КПК не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства [5].

Враховуючи викладене вище, вважаю, що в рамках кримінального провадження норми Цивільного процесуального кодексу України слід застосувати при вирішенні питання про ймовірні судові витрати, зокрема і про правомірність (неправомірність) стягнення з обвинуваченого (засудженого) судового збору при вирішенні цивільного позову в ухваленому обвинувальному вироку.

Як мною вже вказувалося, в ч. 1 ст. 133 ЦПК України унормовано, що судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справи. У ч. 2 цієї ж статті ЦПК України передбачено, що розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом. Тобто це законодавче положення має відсилочний характер, тому з означених питань варто звертатися до Закону України «Про судовий збір» (проаналізовано поточну редакцію від 01.01.2019).

Судовий збір – збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі

ухвалення окремих судових рішень, передбачених Законом України «Про судовий збір». Судовий збір включається до складу судових витрат (ст. 1 Закону України «Про судовий збір») [10].

Зокрема, відповідно до ст. 5 Закону України «Про судовий збір» передбачено пільги щодо сплати судового збору. Серед іншого, згідно з п. 2 ч. 1 цієї статті від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі – у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи.

Згідно з п. 6 ч. 1 цієї статті від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі – у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Згідно з п. 10 ч. 1 цієї статті від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі – громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи [10].

На моє переконання, в рамках цивільного судочинства достатньо принаймні однієї із зазначених обставин або будь-якої іншої, визначеної в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», для ухвалення рішення про звільнення позивача від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

Як ми бачимо, законодавець у п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» передбачив, що від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі – у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Таке законодавче формулювання, зокрема щодо справ про відшкодування матеріальних збитків, вважаю необґрунтованим, хоча, очевидно, до внесення відповідних змін чи доповнень його треба виконувати, оскільки це є законодавчою вимогою.

Також виклад законодавцем п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» у чинній редакції зазнає критики як серед науковців, так і серед практикуючих юристів, оскільки з цієї законодавчої вимоги випливає, що у разі пред'явлення цивільного позову про відшкодування моральної шкоди особа не звільняється від сплати судового збору. Вказане положення фактично позбавляє процесуального права на захист особу, якій завдано моральної шкоди, у разі нестачі грошових коштів для сплати судового збору. Потерпілому має бути надано рівні можливості для захисту майнових та немайнових інтересів у кримінальному провадженні [9, с. 136].

У тексті одного з науково-практичних коментарів КПК України зауважено, що навряд чи означений підхід законодавця можна вважати справедливим. Очевидно, що він має внести в це питання ясність, а Верховний Суд має дати судам щодо цього питання відповідне роз'яснення [11].

Своєю чергою практикуючі юристи, аналізуючи рішення судів України, цілком мають рацію, констатуючи, що мотивування в судових рішеннях «просто»: згідно із зазначеним пунктом ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» звільняються від сплати судового збору позивачі при відшкодуванні матеріальної шкоди, тому при стягненні моральної шкоди потрібно сплатити судовий збір з огляду на розмір цієї шкоди. Таке мотивування застосовується до будь-яких злочинів, незалежно від отримання потерпілим тілесних ушкоджень, каліцтва або смерті потерпілого [12].

Свого часу в ухвалі від 5 жовтня 2016 р. колегія суддів Судової палати в кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у складі: головуєчого Крещенка А. М., суддів Квасневської Н. Д., Пузиревського Є. Б. – відзначила, що положеннями зазначеного пункту також передбачено звільнення позивачів від сплати судового збору у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення будь-якого кримінального правопорушення, незалежно від об'єкта посягання.

Водночас п. 2 цієї ж частини статті передбачена інша самостійна підстава звільнення позивачів від сплати судового збору у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи.

Вказані правові норми не містять суперечностей і мають бути застосовані щодо позовів про відшкодування будь-якої шкоди (матеріальної і моральної), завданої в результаті заподіяння тілесних ушкоджень або смерті особи, незалежно від того, настали такі наслідки в результаті вчинення кримінального правопорушення або інших дій чи бездіяльності, за які відповідач несе цивільну відповідальність згідно із Законом [13]. Вважаю, що така позиція є правильною та повною мірою відповідає вимогам чинного законодавства.

Проте, беручи до уваги все викладене вище, а також вимоги п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», вважаю неприйнятною узагальнену позицію, викладену в аналізованій мною ухвалі від 5 жовтня 2016 р., яка полягає в такому: «...Виходячи з наведеного, цивільні позивачі у кримінальних провадженнях звільняються від сплати судового збору з позовів про відшкодування будь-якої шкоди, завданої в результаті вчинення

кримінального правопорушення» [13]. Таке тлумачення могло, звісно, вважатися прийнятним за умов дії КПК 1960 року, адже його ч. 5 ст. 28 справді містила положення, що цивільний позивач і цивільний відповідач при розгляді цивільного позову в кримінальній справі звільняються від сплати державного мита [4], хоча це законодавче положення, в межах тогочасного правового поля, теж потребувало дискусії.

Однак, з погляду кримінальної процесуальної доктрини, саме цю обставину (цивільний позивач та цивільний відповідач звільняються від сплати державного мита), серед інших, вважали однією з переваг (насамперед це перевага для такого учасника кримінального провадження, як цивільний позивач) подання та розгляду цивільного позову одночасно з кримінальною справою. За умов чинного правового поля таке наукове формулювання в працях низки авторів теж наявне [1, с. 148; 2, с. 218], хоча, на мою думку, потребує коректив відповідно до вимог чинного законодавства. Вдалу наукову спробу в цьому ракурсі вже зроблено на шпальтах юридичних видань.

Однією з переваг пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні є те, що позивачі, які подають позови про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення кримінального правопорушення, звільняються від сплати судового збору. Однак у разі пред'явлення цивільного позову про відшкодування моральної шкоди особа не звільняється від сплати судового збору [9, с. 135–136].

З огляду на викладене, якщо в цивільному позові йде мова про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення кримінального правопорушення, то такий цивільний позивач з цієї підстави має бути звільнений від сплати судового збору.

Також варто звертати увагу на наявність інших підстав. Для прикладу, другою підставою для звільнення цивільного позивача від сплати судового збору при поданні цивільного позову є та, яка передбачена п. 2 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» (від сплати судового збору звільняються позивачі у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи). Звісно, при ухваленні судом процесуального рішення ця обставина не може впливати з припущень, а факт її існування повинен бути документально підтвердженим.

Ще однією підставою, яку, як засвідчують результати вивчення мною емпірики, часто наводять у касаційних скаргах, є та, що унормована в п. 10 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий

збір». Мова йде про звільнення від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях позивачів – громадян, віднесених до 1 та 2 категорій постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи. Варто зауважити, що з цієї підстави звільняється від сплати судового збору не хто інший, як позивач чи потерпілий, який, пред'явивши цивільний позов, набув відповідно до частин 1–2 ст. 61 КПК України статусу цивільного позивача в кримінальному провадженні.

Враховуючи все викладене вище, вважаю, що якщо в цивільному позові обґрунтовано йде мова про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення будь-якого кримінального правопорушення, незалежно від об'єкта посягання, то такий цивільний позивач (як і цивільний відповідач) мають бути звільнені від сплати судового збору.

Особа не звільняється від сплати судового збору у разі пред'явлення цивільного позову про відшкодування моральної шкоди.

Якщо разом із означеною підставою, яка передбачена в п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», із матеріалів кримінального провадження вбачається факт наявності іншої підстави для звільнення позивача від сплати судового збору, зокрема підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 коментованої статті (у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи), то варто вважати, що вказані правові норми не містять суперечностей і мають бути застосовані щодо позовів про відшкодування будь-якої шкоди (матеріальної і моральної), завданої в результаті заподіяння тілесних ушкоджень або смерті особи, незалежно від того, настали такі наслідки в результаті вчинення кримінального правопорушення або інших дій чи бездіяльності, за які відповідач несе цивільну відповідальність.

З огляду на зміст частин 1, 6 ст. 141 ЦПК України вважаю, що, незважаючи на той факт, що судовий збір належить до судових витрат, його розподіл між сторонами провадження, у розглянутому в цій публікації випадку, визначений ч. 1 аналізованої статті, а не ч. 6 ст. 141 ЦПК України. Із формулювання ч. 6 ст. 141 ЦПК України («...стягуються судові витрати на користь осіб, які їх понесли») випливає, що до тих різновидів судових витрат, розподіл яких унормований цією частиною, судовий збір належати не повинен.

Первинно, за наявності законної підстави для звільнення цивільного позивача від сплати судового збору, видається неправомірним стягнення на користь держави з обвинуваченого (засудженого)

судового збору при ухваленні судом обвинувального вироку та задоволенні заявленого потерпілим цивільного позову, розглянутого в межах кримінального провадження.

Висновки

1. У межах чинного правового поля варто чітко розмежовувати процесуальні витрати в кримінальному процесі та судові витрати, які виникли в рамках кримінального провадження, але всі процедурні питання щодо їхніх розмірів, порядку їх сплати, зменшення розміру або звільнення від сплати тощо регулюються Цивільним процесуальним кодексом України. У будь-якому разі процесуальні витрати – це витрати на кримінальне провадження, вони виникають під час діяльності, спрямованої на розкриття, розслідування кримінального правопорушення, і їх формальне об'єднання із судовими витратами є неприпустимим.

Вважаю, що перелік видів процесуальних витрат, визначених у ст. 118 КПК України, є вичерпним, зокрема це витрати на правову допомогу; витрати, пов'язані з прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження; витрати, пов'язані із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів; витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів.

На мою думку, в судовому рішенні, зокрема в обвинувальному вироку, у тому числі при вирішенні цивільного позову в ухваленому обвинувальному вироку, потрібно чітко розмежовувати процесуальні витрати та судові витрати, а також усі процедурні питання щодо їхніх розмірів, порядку їх сплати, зменшення розміру або звільнення від сплати тощо, на підставі положень КПК України (щодо процесуальних витрат) та на підставі ЦПК України (щодо судових витрат).

2. КПК України врегульовано питання розподілу процесуальних витрат у кримінальному провадженні. Проте питання щодо розподілу судових витрат не врегульовано і не повинно бути врегульовано у КПК України.

3. Якщо в цивільному позові обґрунтовано йде мова про відшкодування матеріальних збитків, завданих унаслідок вчинення будь-якого кримінального правопорушення, незалежно від

об'єкта посягання, то такий цивільний позивач (як і цивільний відповідач) мають бути звільнені від сплати судового збору.

Особа не звільняється від сплати судового збору у разі пред'явлення цивільного позову про відшкодування моральної шкоди.

Якщо разом із означеною підставою, яка передбачена в п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», із матеріалів кримінального провадження вбачається факт наявності іншої підстави для звільнення позивача від сплати судового збору, зокрема підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 коментованої статті (у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи), то на основі наявної судової практики, в тому числі, варто вважати, що вказані правові норми не містять суперечностей і мають бути застосовані щодо позовів про відшкодування будь-якої шкоди (матеріальної і моральної), завданої в результаті заподіяння тілесних ушкоджень або смерті особи, незалежно від того, настали такі наслідки в результаті вчинення кримінального правопорушення або інших дій чи бездіяльності, за які відповідач несе цивільну відповідальність.

З огляду на зміст частин 1, 6 ст. 141 ЦПК України вважаю, що, незважаючи на той факт, що судовий збір належить до судових витрат, його розподіл між сторонами провадження, у розглянутому в цій публікації випадку, визначений ч. 1 аналізованої статті, а не ч. 6 ст. 141 ЦПК України. Із формулювання ч. 6 ст. 141 ЦПК України («...стягуються судові витрати на користь осіб, які їх понесли») впливає, що до тих різновидів судових витрат, розподіл яких унормований цією частиною, судовий збір належати не повинен.

Первинно, за наявності законної підстави для звільнення цивільного позивача від сплати судового збору, видається неправомірним стягнення на користь держави з обвинуваченого (засудженого) судового збору при ухваленні судом обвинувального вироку та задоволенні заявленого потерпілим цивільного позову, розглянутого в межах кримінального провадження.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
2. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те, допов. і перероб. Київ : Правова Єдність, 2017. 824 с.
3. Поліщак Н. І. Процесуальні витрати у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2017. 20 с.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України : чинне законодавство із змінами та допов. на 16 вересня 2011 року. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 212 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8> (дата звернення: 10.02.2019).

6. Цивільний процесуальний кодекс України (редакція від 04.11.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 10.02.2019).
7. Коваленко Є.Г., Маляренко В.Т. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
8. Нор В.Т. Інститут відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні за чинним КПК України: здобутки і резерви для вдосконалення. *Право України*. 2013. № 11. С. 33.
9. Демура М.І. Процесуальне становище потерпілого під час досудового розслідування : монографія / наук. ред. В.І. Маринів. Харків : Право, 2018. 224 с.
10. Закон України «Про судовий збір» (документ 3674-VI, редакція від 01.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/stru#Stru> (дата звернення: 10.02.2019).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. URL: https://pidruchniki.com/1686111449278/pravo/tsivilnyi_pozov_kriminalnomu_provadzhenni (дата звернення: 12.02.2019).
12. Демин О.И. Судебный сбор при взыскании морального вреда в уголовном производстве. URL: <https://deminov.dp.ua/ugolovnoe-pravo-i-process/sudebnuy-sbor-pri-vzyskanii-moraljnogo-vreda-v-ugolovnom-proizvodstve> (дата обращения: 12.02.2019).
13. Ухвала від 5 жовтня 2016 року колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у кримінальному провадженні, внесеному до ЄРДР за № 12016030010001510. URL: https://protocol.ua/ru/tsivilni_pozivachi_u_kriminalnih_provadgennyah_zvilnyayutsya_vid_splati_sudovogo_zboru_z_pozoviv_pro_vidshkoduvannya_bud_yakoi_shkodi_materialnoi_ta_moralnoi_zavdanoi_v_rezultati_vchinennya_kriminalnogo_pravoporushennya/ (дата звернення: 12.02.2019).

Iryna Basysta

CHARGING OF COURT FEES FROM THE ACCUSED (CONVICTED) INDIVIDUALS WHEN RESOLVING CIVIL CLAIMS IN AN APPROVED INDICTMENT

Currently, there are varying legal positions on application of the norms of law related to charging the accused (convicted) individuals with legal fees when resolving civil claims in an approved indictment. Those engaged in practical and theoretical legal work still face issues like whether the list of types of procedural and legal expenses defined in Article 118 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred as CPC of Ukraine) is exhaustive; whether the Criminal Law of Procedure regulates the issue of distribution of procedural and legal expenses in a criminal proceeding; whether provisions of the Civil Code of Procedure of Ukraine (hereinafter referred to as CiCP of Ukraine) are mandatory when resolving a civil claim under a criminal proceeding, etc.

Proceeding from this, the author of the publication has set out to formulate a substantiated opinion on the topics based on the current practice, publications, discussion, and the author's own approach – in the form of responses to the questions listed above.

In the course of the research, the author articulates her vision of the academic dispute on the issues; in particular, she shows that in an indictment, including when a civil claim is being resolved under the approved indictment, it is necessary to clearly delimitate procedural expenses and judicial expenses, as well as all resulting procedural issues about their amount, procedure of payment, reduction or absolving from payment, based on provisions of CPC of Ukraine (which describes procedural expenses) and based on CiCP of Ukraine (which describes judicial expenses). When charging the procedural expenses, the court must be guided only by the criminal procedural legislation. The list of types of procedural expenses specified in Article 118 of CPC of Ukraine is exhaustive.

As to regulation by the criminal procedural law of Ukraine of the issue of distribution of procedural and judicial expenses in a criminal proceeding, it is stated that CPC of Ukraine regulates the issue of distribution of procedural expenses in a criminal proceeding. At that, the issue of distribution of judicial expenses is not, and is not supposed to be, regulated in CPC of Ukraine.

Finally, as a result of comprehensive analysis of the norms of CPC of Ukraine and CiCP of Ukraine, a conclusion is made that if a civil claim substantiates a demand to reimburse material damages caused by any criminal offense, regardless of the object of the offence, such civil claimants (just like civil defendants) are to be absolved from payment of the court fees. However, an individual is not absolved from payment of the court fees in case of filing of a civil claim to reimburse moral damages. At that, the last statement, which follows from the current provisions of the legislation, is subject to criticism.

Keywords: criminal proceeding, civil claim, procedural expenses, judicial expenses, material damages, moral damages, court fees, judgment of conviction.

Матеріал надійшов 28.02.2019